

Stockholms universitet
Institutionen för litteraturvetenskap
och idéhistoria

**Stilens och berättarteknikens betydelse för tolkningen
av Inger Edelfeldts novell "Sommar"**

Daniel Matevski
B-uppsats i litteraturvetenskap
framlagd för
Per Anders Wiktorsson
höstterminen 2012

Innehållsförteckning

Inledning	3
Bakgrund	3
Syfte och frågeställningar	4
Metod	4
Tidigare forskning och material	4
Analys	6
Det sinnliga	6
Det ljusa och det mörka	8
Det rituella	10
Det utelämnade och det antydda	11
Sammanfattning	14
Litteratur- och källförteckning	15

Inledning

Bakgrund

Inger Edelfeldts novell "Sommar", publicerad första gången i hennes egen novellsamling *Rit* 1991, är en fängslande historia om den uppvaknande sexualiteten hos en trettonårig flicka, som i novellens slutskede "under några mättade ögonblick betraktar en sovande främling och i denne ser sina erotiska drömmar förkroppsligade".¹ Dessutom berörs här ett tema Edelfeldt ofta återvänder till i sitt författarskap, en slags dubbelhet hon själv beskriver på följande sätt: "Mina huvudpersoner (liksom de flesta människor, antar jag) slits ju mellan dessa känslor: strävan efter gemenskap och acceptans – och strävan efter att utforska vem man är, även de 'tabubelagda' delarna."² Men faktum är att det inte sägs något om detta klart uttalat i texten. Handlar den, för övrigt, ens om en ung flickas *sexualitet*, om erotiska fantasier och hemlig onani? Det står faktiskt inte heller något sådant utskrivet i klartext. Men vad är det då som gör att läsaren ändå tolkar berättelsen på just detta vis?³

Jag menar att det är genom användandet av ett antal olika stilistiska och berättartekniska grepp, som Inger Edelfeldt, "denna drivna stilist", skickligt leder in läsaren på rätt spår.⁴ "Hon behöver aldrig förklara hur det ligger till för läsaren; i hennes texter får allt gestalt [...] på kornet fångat", som *Arbetets* recensent Lennart Bromander uttrycker det.⁵ Även om han i sin recension menar att det är ett utmärkande drag för alla noveller i *Rit*, är det enligt min mening extra tydligt i just "Sommar". Att novellen i fråga också betyder något särskilt för författaren själv, och på så sätt blir ännu mer intressant att studera, framgår tydligt i och med att den ingår som författarens val i novellsamlingen *Önskenovellen*.⁶ I ett urval från en programserie i Sveriges Radios P1, där lyssnare, kritiker och skådespelare fick önska sig uppläsningar av sina favoritnoveller, ingick även ett inlägg som kallades "Mitt eget val", där författare fick välja en egen text och där Edelfeldt alltså valde ut "Sommar".

¹ Bo Jonsson, "Noveller om den andra världen", rec. *Borås Tidning* 12/8 1991.

² Candra Karlholm, *Mystik med eller utan gud – riter i Inger Edelfeldts novellsamling Rit*, C-uppsats, Litteraturvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet (Stockholm 2005), s.36.

³ För ytterligare ett exempel på en sådan tolkning se Mikael Nordvall, "Enastående känsla för vardagens poesi", rec. *Arbetsbladet* 12/8 1991.

⁴ Lena Kjersén Edman, *Inger Edelfeldt – presentation* (Litteraturbanken 2005), <http://litteraturbanken.se/#!/forfattare/EdelfeldtI/presentation,121211>.

⁵ Lennart Bromander, "På kornet fångat – Inger Edelfeldts briljanta noveller", rec. *Arbetet* 12/8 1991.

⁶ Inger Edelfeldt, "Sommar", *Önskenovellen – från radions P1 i urval av Gun Ekroth*, red. Gun Ekroth (Stockholm 1995), s. 184-190.

Syfte och frågeställningar

Den här uppsatsen syftar således till att, utifrån texten, klargöra på vilket sätt Inger Edelfeldt skapar mening i "Sommar", utan att behöva skriva ned varenda bokstav i den historia hon vill förmedla. Jag kommer att göra detta genom att besvara följande frågor: Vilka stilistiska och berättartekniska grepp, med funktion att guida läsaren rätt utan att skriva någon någonting på näsan, kan identifieras i Inger Edelfeldts novell "Sommar"? Och vad får dessa olika grepp för betydelse för tolkningen av novellen?

Metod

I uppsatsen analyseras fyra för novellen "Sommar" utmärkande stildrag och berättartekniska grepp, i fyra olika kapitel. Den stilistiska analysen påvisar såväl kvantitativa som kvalitativa drag hos Edelfeldt, alltså både hög frekvens och originalitet, och den utgår ifrån Peter Cassirers definition av stilbegreppet som "ett förhållande mellan form, innehåll och effekt".⁷ Olika paradig, som *Det sinnliga* och *Det ljusa och det mörka*, identifieras och tolkas. Den berättartekniska analysen tar dels upp en paratextuell koppling och dels det som är själva utgångspunkten för uppsatsen, nämligen den knappa informationen. I samband med dessa analyser kommer jag både att ta upp sådant som stämmer väl överens med novellsamlingen i övrigt och med hennes författarskap i stort och sådant som är typiskt för just "Sommar". I de olika avsnitten snuddar jag även vid en biografisk analys, för att skapa ytterligare djup i tolkningen, genom att visa att det finns spår av händelser och tankar från författarens liv i novellen. Om än, givetvis, i bearbetad form. Avslutningsvis sammanfattas slutsatserna i ett separat kapitel.

Tidigare forskning och material

Det går inte att finna någon tidigare forskning som specifikt behandlar novellen "Sommar", däremot analyseras andra delar av novellsamlingen *Rit*, där novellen ingår, i ett antal olika uppsatser. Hanna Hallborg analyserar t.ex. fyra av de övriga novellerna i *Roller och riter – en uppsats om Inger Edelfeldt*. Vilket är ett arbete som Candra Karlholm sedan delvis bygger vidare på i *Mystik med eller utan Gud – riter i Inger Edelfeldts novellsamling Rit*, där sammanlagt sex av novellerna i *Rit* analyseras. Ingen av dessa båda uppsatser fokuserar dock

⁷ Peter Cassirer, *Stil, stilistik & stilanalys*, tredje upplagan (Stockholm 2003), s. 32.

på stilen eller på berättartekniken. De behandlar i stället det tematiska och mer specifikt det rituella, med utgångspunkt i novellsamlingens titel. I den här uppsatsen kommer jag ändå att bygga vidare på några av deras slutsatser, främst i kapitlet *Det rituella*, men även i avsnitten om *Det ljusa och det mörka* och *Det sinnliga*. Det jag då utgår ifrån är dels deras slutsatser rörande tolkningen av begreppet "rit" i novellsamlingen och dels det som de ser som ett återkommande tema i Edelfeldts författarskap.

Jag refererar även till recensioner av *Rit* och till intervjuer och presentationer av författaren i dagstidningar, böcker och digitala media. Dessutom kommer jag att knyta an till Inger Edelfeldts självhjälpsbok *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor*, där hon på ett väldigt utlämnande sätt berättar om sig själv och sin uppväxt, för den biografiska delen av analysen. Jag arbetar med originalutgåvan av novellsamlingen *Rit*, som gavs ut av AWE/Gebbers förlag 1991. Alla sidhänvisningar rörande novellen syftar på den upplagan.

Analys

Det sinnliga

I den första av novellens två delar, som kan ses som berättelsens exposition, märks tydligt att Edelfeldt använder sig av de fem sinnen som ett stildrag. Här radas de upp, det ena efter det andra, i en ordning som stämmer väl överens med sinnenas hierarki.⁸ Först kommer synen och sedan hörseln, känseln, lukten och smaken. Novellen inleds således med att flickan berättar om huset där familjen bor på följande vis: "Man såg det från andra sidan åkrarna, lysande vitt som en pärla mot det mörka skogsbrynet."⁹ Efter detta inledande synintryck, går hon alltså vidare med en ljudupplevelse; hon hade börjat tycka om att höra fiskmåsarna skrika när de cirklade över åkrarna. (s. 67) Flickan fortsätter sedan med att berätta att hon "satt på muren nedanför huset, i solen blev stenen brännhet och jag kunde knappt uthärda det mot den nakna huden". (s. 68) På en och en halv sida har alltså Edelfeldt avverkat synen, hörseln och känseln. På nästföljande två tar hon upp lukten och smaken. Först låter hon flickan berätta att hon brukade gå och lägga sig i en koja där det fanns starka lukter. En koja som hennes nyligen konfirmerade syster tyckte stank. (s. 69) Sedan avslutar hon den första delen med att beskriva hur flickan upplever att "allt verkade ropa: smaka på mig". (s. 70) Flickan jämför i samband med detta också familjens hus med en liten sockerbit, som hon gärna hade plockat upp och slickat på om hon hade varit Gud. (ibid.)

Detta är dock inte det enda sätt Edelfeldt använder sinnen som stildrag på. Efter att ha hållit sig tämligen strikt till den hierarkiska ordningen i den första delen, blandas sinnesintrycken huller om buller, i ett tydligt stilbrott, i den andra. Den andra delen inleds, i motsats till den första, nästan demonstrativt med känsel, hörsel, lukt och syn. Dessutom ökar förekomsten av en tredje variant av det sinnliga stilgrepp Edelfeldt använder sig av i "Sommar" i del två. Nämligen det som kallas synestesi, vilket närmast kan beskrivas som "att benämna [eller] uppfatta intryck från ett sinnesområde som om det kom från ett annat".¹⁰ "Det luktade redan svalka", berättar t.ex. flickan i novellen, strax efter det att hon beskrivit hur hon än idag kan känna köket inom sig. (s. 71)

⁸ En hierarki som inte minst märks av i den ordning sinnen räknas upp i olika uppslagsverk. Se t.ex. *Bonniers Svenska Ordbok*, red. Sten Malmström, Iréne Györki & Peter A. Sjögren, nionde upplagan (Stockholm 2009), s. 522. Och *Nationalencyklopedin* (2012), <http://www.ne.se/sinne>, 121211.

⁹ Inger Edelfeldt, "Sommar", *Rit* (Stockholm 1991), s. 67. I fortsättningen endast med sidhänvisning inom parentes efter citat.

¹⁰ *Bonniers Svenska Ordbok*, s. 596.

Att flickan blandar ihop sinnesintrycken kan mycket väl ha någonting med hennes dåliga syn att göra. Redan i första stycket får vi ju reda på att flickan var oförmögen att se familjens hus "på så långt håll, för [hennes] syn räckte inte till". (s. 67) Att ha svårigheter med synen, som är ett så dominerande sinne bland de seende, måste rimligtvis påverka hur en människa upplever världen. Hur de olika sinnesintrycken upplevs. Dessutom sägs det ju ofta, litet slarvigt kanske kan man tycka, att om man förlorar synen så skärps de andra sinnen. Men flickan tvingas också, i och med detta, att gå mycket närmare. När hon i novellens slutskede smyger in till den sovande mannen, för att ta sig en närmare titt på honom, ställer hon sig väldigt nära och den "svagt kryddig[a] doft" hon känt redan vid inträdandet i rummet, överväldigar henne. (s. 76) Och i stället för att nöja sig med att betrakta den sovande mannen på håll, lägger hon sin hand på hans bröstorg och får på så sätt en mycket starkare upplevelse. Värt att notera är att flickan inte är helt blind, Edelfeldt har bara tonat ned synintryckets normalt sett så dominerande ställning.

Med tanke på novellens titel kan synesthesin också vara ett sätt att visa att just den här sommaren är speciell. Det är under dessa varma månader i denna trettonåriga flickas liv, som hennes sinnen vaknar till liv. De pockar på. Hon längtar efter att få uppleva dem fullt ut. Intrycken är så intensiva att de spiller över i varandra. Något som detta målande citat kan ses som ett tecken på: "[H]imlen var mycket blå, jag kände den blå färgen i munnen och i hela kroppen." (s. 68) Den konfirmerade "normalseende" system, som fungerar som en slags motpol till flickan i novellen, har helt andra prioriteringar. De två systrarna är nästan jämngamla, men den med fullgod syn agerar också mer för syns skull. För henne är det det som anses passande som är det viktigaste, medan den synskadade flickan går mer på egna känslor. Kanske ska de två systrarna ses som ett uttryck för det motstridiga tema Edelfeldt så ofta återkommer till och som också nämns i inledningen till denna uppsats, nämligen "strävan efter gemenskap och acceptans – och strävan efter att utforska vem man är, även de 'tabubelagda' delarna".¹¹

Genom att använda de fem sinnen som ett stildrag på detta sätt, guidar Edelfeldt läsaren, förhållandevis subtilt, i en riktning som pekar på att den här historien handlar om något som involverar hela kroppen. Något som dessutom berör kroppens alla sinnen på en och samma gång. Något som kanske också kan ses som mindre passande att visa upp i "normala" sociala sammanhang. Vad passar väl bättre in på den beskrivningen, än just sexualiteten och den sexuella akten?

¹¹ Karlholm, s.36.

Det ljusa och det mörka

Inger Edelfeldt använder sig genomgående i "Sommar" även av motsatsförhållandet mellan det ljusa och det mörka som ett stildrag. Både i direkt och i överförd mening. Inledningsvis låter hon på traditionellt vis det ljusa stå för något positivt och det mörka för något negativt, men ju längre in i berättelsen man kommer desto mer ambivalent blir hon. Det mörka kan också vara fantastiskt och det ljusa hemskt.

I de två första styckena nämns den vita färgen hela fem gånger, som för att sätta tonen. Huset är vitt, konfirmationsklänningarna likaså. "Det var en sommar med mycket vitt i", som flickan i novellen uttrycker det. (s. 67) Ord och företeelser som fiskmåsar, mjölkning, sockerbitar och pärlor får även de läsaren att tänka på den vita färgen, på det ljusa. Den svarta färgen nämns inte alls, däremot återkommer det mörka ett flertal gånger. Skogsbrynet är mörkt. Precis som det rum fadern, som "helt slutat tala den sommaren", allt som oftast stänger in sig i. (s. 68) Här märks dock skiftningen i betydelse för första gången. Inger Edelfeldt, som enligt egen utsaga själv växte upp med en far drabbad av ångest och depression, låter den unga flickan i berättelsen försöka sätta sig in i vad han kan tänkas känna.¹² Hon funderar på om han i sina existentiella tvivel kanske upplever att "[a]llting känns *för* ljust". (s. 69, min kursivering) När flickan själv har upplevt något liknande, har hon gått och lagt sig i den mörka kojjan. "Jag tyckte om allt det där som bara kom, som av trolleri, ur mörkret, för att det ville finnas." (ibid.) Detta positiva mörker återkommer sedan flera gånger i novellen och oftast i samband med den främmande mannen. Hans hjärta beskrivs som att det "dunkade jämnt och lugnt, ett tjockt, blodstint hjärta som slog i sitt mörker". (s. 76) Flickan önskar också, i slutet av berättelsen, att han ska kunna följa med henne till kojjan "där det som vill bli lekt stiger ur mörkret". (s. 77) Till och med hans djupa (mörka) röst, som "lät som inifrån en trädstam", kan räknas hit. (s. 73)

När Edelfeldt låter den unga flickan tänka tanken att det mörka också kan vara något bra och önskvärt, tvärtom vad traditionen, samhället och inte minst religionen lär oss, kan man tänka sig att hon vill förmedla ett budskap om att varje människa ändå måste tänka själv och lita på sitt eget omdöme. I en intervju i *Expressen* uttrycker hon en liknande tanke: "Jag förespråkar verkligen inte kunskapsförakt, bara en ärligare dialog: att man vågar lita till sin egen tanke."¹³ Det vita och det ljusa har traditionellt sett fått representera det rena och oskuldsfulla, men får här i "Sommar" förutom detta även representera det socialt accepterade.

¹² Inger Edelfeldt, *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor* (Sundbyberg 2009), s. 13.

¹³ Petra Nilson, "Kaffekoppen och döden", *Expressen* 11/8 1991.

Efter varje besök i den mörka kojnan är den unga flickan väldigt noga med att duscha av sig ordentligt och att ta på sig "det där rena ljusa" igen. (s. 70) Flickans syster, som "trodde på Gud den sommaren", (s. 68) genomskådar henne ändå skoningslöst varje gång. "Man kan se det på ditt sätt att röra dig", avslöjar hon. (s. 70)

Det ljusa och det mörka representerar här också det konstlade och förställda, kontra det naturliga. "Bakom mig vakade huset", (s.68) säger flickan när hon berättar hur hon betraktar naturen. Det vita huset beskrivs "som en pärla mot det mörka skogsbrynet". (s. 67) Som det kultiverade samhällets sista utpost mot den vilda naturen. Redan i början av novellen märks flickans dragning till det naturliga, till det djuriska, väldigt tydligt. Hon upptäcker nämligen att hon står och ler när hon lyssnar på måsarna. "[I]nte något vanligt leende, utan ett leende som inte var avsett för någon, ett djurs leende, om sådant kan finnas." (s. 67 f.) I den bok om Zen Coaching Inger Edelfeldt gav ut 2009, som även innehåller en hel del självbiografiskt material, berättar hon att hon som liten längtade efter att få vara ett djur: "Ganska nyligen [...] gick det upp för mig vad jag hade längtat efter: närvaro. Ren närvaro, utan skam, skuld, rädsla, tankar, försvar."¹⁴ Det är en tanke som ändå dyker upp i "Sommar" nästan tjugo år tidigare. Den religiösa systemen, som innan konfirmationen följt med in i kojnan, får nu representera konventionen, där det mörka måste förnekas. "Allt det där dumma [mörka] vi gjorde tänker jag glömma bort, för jag tycker inte om att tänka på det", säger hon ändå rätt ärligt. (s. 68)

Men trots alla positiva referenser till det mörka i "Sommar", förespråkar inte Edelfeldt ett totalt bejakande av det mörka på det ljusas bekostnad. Titeln anspelar t.ex. på den årstid som mest förknippas med det ljusa. Den tid då naturen exploderar av växtlighet. Den tid som för barnet ofta innebär ett sommarlov med en chans att omdefiniera sig själv. Och när modern beskriver familjens vita hus som en pärla mot den mörka skogen, tycker flickan att det låter vackert. Flickan vill inte fly in i det asociala mörkret, som fadern med sin neddragna rullgardin, hon är alltid mycket noga med att ta på sig "det där rena ljusa" igen efter sina besök i kojnan. (s. 70) Man får i stället intrycket av att Edelfeldt i den här novellen bara vill påpeka "att ett 'ljus' som utesluter 'mörker' [...] inte är ett accepterande, empatiskt, helt tillstånd", som hon själv säger i boken som handlar om Zen Coaching.¹⁵ Det är också det Hanna Hallborg menar att "Inger Edelfeldt genom hela sitt författarskap skriver om – att

¹⁴ Edelfeldt, 2009, s. 15.

¹⁵ Ibid., s. 152.

människan inte är ensidigt någonting, varken enbart ljus eller mörk, god eller ond".¹⁶ Recensenten Maija Niittimäki är inne på litet samma spår när hon skriver att "[d]et är just den fina balansgången mellan det trygga, invanda och det okända, förbjudna som laddar novellerna i [...] Rit".¹⁷

Det rituella

Novellen "Sommar" ingår som sagt i en samling som Inger Edelfeldt har döpt till *Rit*. Det finns naturligtvis en anledning till att den gör det. Det rituella temat återkommer som en paratextuell koppling i samtliga noveller i samlingen, men vad får det för betydelse för tolkningen av just "Sommar"? Hur använder sig egentligen Edelfeldt av begreppet? Traditionella religiösa riter som exempelvis bröllopet i novellen *Rit*, som fått ge namn åt hela samlingen, blandas i novellsamlingen med mer okonventionella synsätt på vad en rit egentligen kan vara. Något som Candra Karlholm också slår fast i sin C-uppsats från 2005. "I viss mån handlar novellerna om vedertagna riter, men ibland beskrivs istället företeelser som vi inte är vana att tänka på i sådana sammanhang."¹⁸

I "Sommar" finns båda varianterna representerade. Till att börja med har vi systemens konfirmation, som ett exempel på en traditionellt religiös rit. I brytningstiden mellan barndom och vuxendom får konfirmanden "ta på [s]ig ett par 'kristna glasögon' och se [s]ig omkring med 'kristna ögon'", som det står på Svenska kyrkans hemsida.¹⁹ Jag tolkar det som att konfirmanden får ett rättesnöre att hålla sig till och så verkar även systemen i novellen tolka det. Men det är ett rättesnöre som kan orsaka konflikter, både inom en själv och i samspelet med andra människor. När den äldre systemen t.ex. föreslår att de ska riva kovan, något hon före konfirmationen förmodligen inte haft en tanke på, möter hon på starkt motstånd. "River du den, mördar jag dig", svarar den yngre systemen allvarligt. (s. 70) Den äldre systemen ser konfirmationen som ett sätt att tas upp i en önskvärd gemenskap, men detta kan alltså även leda till konflikter. I religionen finns dock en enkel inbyggd lösning på det problem den på sätt och vis samtidigt är med och bidrar till; när du tvivlar, håll dig till det rättesnöre du har blivit tilldelad.

¹⁶ Hanna Hallborg, *Roller och riter – en uppsats om Inger Edelfeldt*, C-uppsats, Litteraturvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet (Stockholm 1992), s. 42.

¹⁷ Maija Niittimäki, "I trygga vardagen glimtar avgrunder", rec. *Nerikes Allehanda* 21/8 1991.

¹⁸ Karlholm, s. 11.

¹⁹ Svenska kyrkan, *Vad är konfirmation?* (Svenska kyrkan u. å.), <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=819511,121211>.

Flickan i "Sommar" förefaller dock, till skillnad från den konfirmerade systemen, ha valt en annan lösning på problemet. En annan ritual än konfirmationen, som ska hjälpa henne att hantera den konflikt Edelfeldt så ofta beskriver; slitningen mellan strävan efter att passa in och strävan efter att kunna vara sann mot sig själv. Jag menar att flickan i "Sommar" i stället använder sig av den hemliga onanin i kojan som en ritual. Som en slags ventil för att kunna hantera konflikten mellan sin längtan efter social acceptans och sin längtan efter det hon upplever som det naturliga, det djuriska. Efter besöken i kojan är hon, som sagt, alltid noga med att duscha av sig och att ta på sig "det där rena ljusa" igen. (s. 70) För att passa in, för att inte avvika från normen. Och för henne fungerar den hemliga onanin som ventil; hon avviker inte synbart från normen. Däremot skulle förmodligen nästa steg som antyds i novellen, att hon skulle ta med sig den främmande mannen till kojan, få henne att göra det. Men det är just "på den tröskeln Inger Edelfeldt så skarpsynt fångar in sina gestalter [...] en del skyggar och vill vänta där, försvinna in i tapeternas blommor i barndomens rum, andra är på vippen att ta klivet över, som den nyfikna flickan i Sommar".²⁰ Hur det sedan kommer att gå med den saken, kan vi egentligen bara gissa oss till. Författaren ger oss inget svar.

Det utelämnade och det antydda

Ett av de tydligaste greppen Inger Edelfeldt använder sig av för att berätta historien om den trettonåriga flickan, är egentligen också det som är mest otydligt. Det är nämligen det som inte finns där. Det utelämnade och det antydda. Det är också det som ligger till grund för den här uppsatsen. För trots att så mycket lämnas osagt, endast i viss mån antytt, är det ingen tvekan om att budskapet går hem. Visst handlar väl den här novellen om den sommar då den trettonåriga flickan upptäcker sin sexualitet? Men är det verkligen så säkert? Det talas i och för sig om lekar i mörka kojor, men det kan ju betyda nästan vad som helst. Fast den som läser "vet" ju ändå att det handlar om sex. Och om onani. Men var står det något om onani, egentligen? Det står någonting om "starka lukter" och att flickan "gjorde det där som [hon] inte visste vad det var". (s. 69) Men trots att det nästan är så pass vagt beskrivet som det bara är möjligt, är läsaren ändå förhållandevis säker på sin sak.

I boken *Att skriva romaner och noveller*, där olika författare intervjuas, får Inger Edelfeldt frågan om hon har något råd att ge till blivande författare. Hon svarar då bland annat "att man inte behöver redovisa allt".²¹ Det är i och för sig inte något ovanligt råd i novellsammanhang. Den framstående novellisten Anton Tjechov gav t.ex. ett liknande råd till sin bror, som också

²⁰ Pia Bergström-Edwards, "Nu måste hon älska – en vanlig", rec. *Aftonbladet* 12/8 1991.

²¹ Lars Åke Augustsson, *Att skriva romaner och noveller* (Stockholm 1997), s. 34.

ville bli författare, när han menade att han borde "ta vara på de små detaljerna och sätta ihop dem på ett sådant sätt att man, när man läser texten och sedan sluter ögonen, ser en större bild framför sig".²² Inger Edelfeldts novell "Sommar" är, enligt min mening, ett utmärkt exempel på just detta. Tjechov är ju, för övrigt, också känd för att fokusera mer på stämningen än på en händelserik handling. Vilket är en tradition som även Edelfeldt skriver in sig i. För händer det egentligen så mycket i "Sommar"? Man skulle t.ex. kunna argumentera för att peripetin är placerad någonstans efter det att novellen tar slut. Då flickan antingen får, eller inte får med sig den främmande mannen till kojan. "Edelfeldts noveller är öppna i formen. De knyter sig sällan anekdotiskt kring en poäng. I stället låter de läsarens fantasi fortsätta i berättelsens riktning medan hon påbörjar en ny historia i annan tonart", som *Dagens Nyheter*s recensent Lars-Olof Franzén uttrycker det.²³

Det mesta ur det förflutna utelämnas, även det, i "Sommar". För även om man kan se den första av novellens två delar som en slags exposition, är det samtidigt inte helt orimligt att hävda att läsaren kommer in i berättelsen in medias res. Den enda lilla glimt vi får av det förflutna, får vi från den äldre systemen. "Allt dumt vi har gjort var för att vi var så ensamma [...] Det var för att vi inte fick ta hem några skolkompisar, för fars skull." (s. 68) Vad det är för dumt de har gjort får vi egentligen inte veta, men att det handlar om kojan, starka lukter och hemlig onani tar läsaren för givet. Att Edelfeldt utelämnar så pass mycket gör att läsaren börjar fundera och fylla i på egen hand. Men kanske är det ändå inte så utstuderat från början. Edelfeldt beskriver själv tillkomsten av novellen på följande sätt:

'Sommar', en av novellerna i *Rit*, var från början ett utsnitt på en halv sida ur en längre novell som handlade om något helt annat. Så är det ofta; jag kanske skriver en lång text, läser igenom den och ser att allt är dåligt utom det *här*. Då lyfter jag ut det och jobbar vidare med det.²⁴

När man läser Edelfeldts noveller, och speciellt "Sommar", framgår det dock med all önskvärd tydlighet att det är ett fullkomligt medvetet val av henne och att hon dessutom behärskar tekniken till fulländning. "Jag försöker över huvud taget skriva tydligt och arbetar från en mycket infallsrik text fram den slipade och färdiga", säger hon t.ex. på annat håll.²⁵ Novellens generellt sett så begränsade omfång har ofta fått författare att arbeta med just antydningar och utelämnande av information på ett koncentrerat sätt. Även detta kan alltså ses

²² Paul Robert Lamb, "Minimizing Words and Maximizing Meaning – Suggestiveness, Concision, and Omission", *Art Matters – Hemingway, Craft, and the Creation of the Modern Short Story* (Louisiana 2010), s. 34, min översättning.

²³ Lars-Olof Franzén, "Riten avvärjer det obegripliga", rec. *Dagens Nyheter* 12/8 1991.

²⁴ Augustsson, s. 32.

²⁵ Nilson.

som en tradition som Edelfeldt skriver in sig i. En tradition där Hemingway, med sin isbergsteknik som går ut på att det "för varje del som syns finns sju åttondelar dolda under ytan", kanske kan ses som det främsta namnet.²⁶

Genom att använda sig av de olika stilistiska och berättartekniska drag som redovisats i den här uppsatsen, lyckas Edelfeldt skapa mening i den synnerligen knapphändiga information som texten rent bokstavligt ger oss. I stället för att slå fast att "exakt så *här* är det", lämnar Edelfeldt små ledtrådar i novellen som gör att läsaren får fundera och själv komma fram till att "aha, det är *så* det är". Hon låter läsaren lösa novellens gåta själv, vilket är något som också utmynnar i en väldigt tillfredsställande läsoplevelse.

²⁶ Paul Robert Lamb, s. 40, min översättning.

Sammanfattning

I novellen "Sommar" ger Inger Edelfeldt väldigt litet information till läsaren rent bokstavligt. I stället använder hon sig av ett antal olika stildrag och berättartekniska grepp, som tillsammans med den knapphändiga informationen ger en särskild tolkning av texten. Exempelvis använder sig Edelfeldt inledningsvis av *det sinnliga* som stildrag på ett traditionellt vis, med den sinnliga hierarkin intakt, för att sedan efter hand bryta allt mer mot konventionen och till slut blanda sinnena litet hur som helst, huller om buller. Vilket i "Sommar" kan ses som en illustration av den trettonåriga flickans alltmer intensiva känslolntryck och av hennes uppvaknande sexualitet. Genom att göra flickan synskadad och på så sätt tona ned synens dominerande ställning, låter Edelfeldt henne komma närmare och möjliggör på så sätt en starkare upplevelse. Att den unga flickan följer sina egna tankar och att den "normalseende" äldre systemen agerar mer för syns skull, aktualiserar också ett tema Edelfeldt ofta återvänder till i sitt författarskap; slitningen mellan längtan efter att få ingå i en gemenskap och längtan efter att få vara sann mot sig själv.

Ett tema som även aktualiseras i stildraget som involverar *det ljusa och det mörka*. I både bokstavlig och överförd mening skildrar Edelfeldt kontrasten mellan ljust och mörkt, gott och ont. Men ju längre in i novellen man kommer, desto osäkrare blir definitionen. Det ljusa kan här även stå för något obehagligt och det mörka för något åtråvärt. Att flickan i novellen strävar efter det mörka, såväl som det ljusa, visar på ytterligare en central tanke i Edelfeldts författarskap; att människan har både ljusa och mörka sidor och att de senare inte bör förträngas. Det oskuldsfulla ljusa i "Sommar" får även representera det konstlade och tillgjorda, medan det mörka i kontrast till detta får representera det naturliga och djuriska.

Detta motsatsförhållande tas även upp i avsnittet om *det rituella*, där två olika förhållningssätt, två olika riter, ställs mot varandra. En paratextuell koppling som möjliggörs av att Edelfeldt låter novellen ingå i en samling hon döpt till *Rit*. Först har vi den äldre systemens konfirmation, som ett exempel på en traditionellt religiös och socialt accepterad ritual. En ritual som förser konfirmanden med ett slags rättesnöre att hålla sig till då de mörka sidorna pockar på. Sedan har vi flickans ritual, den hemliga onanin, som för henne fungerar som en ventil för att kunna kombinera längtan efter det mörka med det accepterade ljusa.

Trots den knapphändiga informationen, *det utelämnade och det antydda*, skapas alltså ändå en djupare mening i texten. Detta sker just med hjälp av dessa stilistiska och berättartekniska grepp. När Edelfeldt låter läsaren fundera och fylla i på egen hand, med hjälp av dessa ledtrådar, känner sig dessutom läsaren, på ett tillfredsställande sätt, delaktig i berättandet.

Litteratur- och källförteckning

Augustsson, Lars Åke, *Att skriva romaner och noveller* (Stockholm 1997)

Bergström-Edwards, Pia, "Nu måste hon älska – en vanlig", rec. *Aftonbladet* 12/8 1991

Bonniers Svenska Ordbok, red. Sten Malmström, Iréne Györki & Peter A. Sjögren, nionde upplagan (Stockholm 2009)

Bromander, Lennart, "På kornet fångat – Inger Edelfeldts briljanta noveller", rec. *Arbetet* 12/8 1991

Cassirer, Peter, *Stil, stilistik & stilanalys*, tredje upplagan (Stockholm 2003)

Edelfeldt, Inger, *Hur jag lärde mig älska mina värsta känslor* (Sundbyberg 2009)

Edelfeldt, Inger, "Sommar", *Rit* (Stockholm 1991)

Edelfeldt, Inger, "Sommar", *Önskenovellen – från radions P1 i urval av Gun Ekroth*, red. Gun Ekroth (Stockholm 1995), s. 184-190

Franzén, Lars-Olof, "Riten avväjer det obegripliga", rec. *Dagens Nyheter* 12/8 1991

Hallborg, Hanna, *Roller och riter – en uppsats om Inger Edelfeldt*, C-uppsats, Litteraturvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet (Stockholm 1992)

Jonsson, Bo, "Noveller om den andra världen", rec. *Borås Tidning* 12/8 1991

Karlholm, Candra, *Mystik med eller utan gud – riter i Inger Edelfeldts novellsamling Rit*, C-uppsats, Litteraturvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet (Stockholm 2005)

Kjersén Edman, Lena, *Inger Edelfeldt – presentation* (Litteraturbanken 2005),

<http://litteraturbanken.se/#!/forfattare/EdelfeldtI/presentation>, 121211

Lamb, Paul Robert, "Minimizing Words and Maximizing Meaning – Suggestiveness, Concision, and Omission", *Art Matters – Hemingway, Craft, and the Creation of the Modern Short Story* (Louisiana 2010)

Nationalencyklopedin (2012),

<http://www.ne.se/sinne>, 121211

Niittimäki, Maija, "I trygga vardagen glimtar avgrunder", rec. *Nerikes Allehanda* 21/8 1991

Nilson, Petra, "Kaffekoppen och döden", *Expressen* 11/8 1991

Nordvall, Mikael "Enastående känsla för vardagens poesi", rec. *Arbetsbladet* 12/8 1991

Svenska kyrkan, *Vad är konfirmation?* (Svenska kyrkan u. å.),

<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=819511>, 121211